

A helynevek nyelvi minősítésének elméleti és gyakorlati kérdései kétnyelvű közegben

Három település összevető névrendszertani elemzésének a tanulságai*

TALLÁROM RÉKA
Debreceni Egyetem, Debrecen

Absztrakt

A helyneveken alapuló nyelvi-etnikai vizsgálatok igen nagy múltra tekintenek vissza, s ezen belül a többnyelvű területek helynévrendszerének vizsgálatával is többen foglalkoztak a közelmúltban. Ehhez kapcsolódóan végeztem magam is vizsgálatot három kétnyelvű településen: egy magyar–szlovák településen, Háromhúton; egy magyar–sváb településen, Herceghúton; illetve egy magyar–ruszin településen, Komlóskán. A vizsgálatok során számos módszertani probléma került a felszínre. Ennek oka többek között az, hogy a magyar nyelven végzett élőnyelvi gyűjtésből származó adatok esetében nehéz egyértelmű határt vonni a szlovák, sváb, ruszin, illetve a magyar névrendszerhez tartozó nevek között. Emellett külön figyelmet érdemel az egy- és kétrészes helynévstruktúrák elhatárolása. Ehhez az a legcélravezetőbb megközelítés, ha a beszélőközösség valós nyelv- és névhasználatát vesszük alapul. Tanulmányom célkitűzése, hogy ráirányítsam a figyelmet ezekre a nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is megfontolást igénylő ügyekre. Eredményeimet és megállapításaimat két lépésben ismertetem: elsőként a nevek különböző névrendszerhez tartozásával, majd ezt követően a helynevek egy- és kétrészes struktúrájának az elhatárolásával kapcsolatos problémákról és azok lehetséges megoldásairól szólok.

Kulcsszavak: mikrotoponimák, helynévgyűjtés, kétnyelvűség, módszertan, névrendszertan, szlovák–magyar nyelvi kontaktusok, német–magyar nyelvi kontaktusok, ruszin–magyar nyelvi kontaktusok.

Theoretical and practical issues relating to the linguistic classification of place names in a bilingual context

Insights from a comparative onomastic analysis of three settlements

RÉKA TALLÁROM

Linguistic and ethnolinguistic research based on place names has a long tradition, and in recent years, increased attention has been paid to the toponymic systems of multilingual regions. In connection

* A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24-2 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült az MTA által támogatott Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében.

with this, I conducted a study in three bilingual settlements: a Hungarian–Slovak community (Háromhuta), a Hungarian–Swabian community (Herceghút), and a Hungarian–Rusyn community (Komlóska). During the research, several methodological challenges emerged. One of the main issues is that, when working with data collected through spoken Hungarian, it is often difficult to clearly delineate whether a name belongs to the Slovak, Swabian, Rusyn, or Hungarian naming system. Another key aspect deserving special attention is the distinction between one-part and two-part place name structures. The most effective approach here is to base the analysis on the actual language and naming practices of the local speech community. The aim of this paper is to draw attention to these issues, which call for consideration not only from a theoretical, but also from a practical perspective. My findings are presented in two parts: first, I address the question of name affiliation with different naming systems; second, I examine the problems related to the delimitation of one-part and two-part place names, along with possible solutions.

Keywords: microtoponyms, toponymic fieldwork, bilingualism, methodology, naming systems, Slovak-Hungarian linguistic contacts, German-Hungarian linguistic contacts, Rusyn-Hungarian linguistic contacts.

1. Bevezetés. A Magyar Nemzeti Helynévtár Program indulását követően két hallgató-társammal, Bagdi Zsuzsanna Sárával és Biró-Vasas Brigittával egy Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei magyar–szlovák kétnyelvű település, Háromhuta történeti és élőnyelvi helynév-állományának a feldolgozására vállalkoztunk. A névanyag összeállítását követően magam kezdtem el a helynévanyag nyelvészeti elemzését, s minthogy a többnyelvű névanyag analízise számos problémát felvet, a felmerülő módszertani vonatkozású elméleti kérdésekkel is behatódobban foglalkoznom kellett. Annak érdekében, hogy a háromhutai névanyag elemzése közben felmerülő problémákat minél alaposabban körüljárjam, további két kétnyelvű településen is vizsgálatot végeztem: a szintén Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye Sárospataki járásában található magyar–sváb kétnyelvű településen, Herceghúton, illetve Komlósán, amely település esetében a kétnyelvűség a magyar és ruszin nyelv kontaktusával alakult ki.

2. Egyéni és közösségi kétnyelvűség. A vizsgálatok során kiemelt célom volt, hogy a települések lakosságának valós névhasználati szokásait figyeljem meg. Az elméleti háttér kidolgozásakor éppen emiatt külön figyelmet szenteltem annak, hogy mind az egyéni kétnyelvűségre, mind pedig a közösségi kétnyelvűségre figyelmet fordítsak. E megközelítésmód mellett az szólt, hogy a közösségi és az egyéni kétnyelvűség szoros összefüggésben állnak egymással, hiszen a kétnyelvű közösséget maguk a kétnyelvű beszélők alakítják. A kétnyelvű névrendszerek vizsgálata során elengedhetetlen tehát, hogy e két aspektust egymásra vetítve vegyük figyelembe.

A társadalmakon belüli nyelvi érintkezések univerzális jelenségnek tekinthetők: alig tudunk olyan területet említeni, amelyben különböző nyelveket beszélő csoportok ne érintkeznének egymással (KARMACSI 2007: 12), sőt azt mondhatjuk, hogy a világ jelentősebb részén a két- vagy többnyelvűség a mindennapi élet szerves része (WARDHAUGH 2002: 85). A szociolingvisztika alaptézise tehát, hogy egyetlen beszélőközösség sem homogén, és a

meglévő nyelvi különbségek nem statikusak (BARTHA 1996: 264). LANSTYÁK (1993a) meghatározása szerint az olyan beszélőközösségek tekinthetők kétnyelvűeknek, amelyekben a beszélők a mindennapi kommunikáció során két önálló nyelvet használnak. Nem szükséges ugyanakkor, hogy a kétnyelvű beszélőközösségnek minden tagja egyéni szinten is kétnyelvű legyen, mivel a két nyelv használatának szabályait az ott élő egynyelvűek ugyanúgy ismerhetik, ráadásul az általuk elsajátított anyanyelvváltozat ebből kiindulva egy ún. kétnyelvű anyanyelvváltozatnak tekinthető. Eszerint a kétnyelvű anyanyelvváltozat azt jelenti, hogy a kétnyelvű közösségben élő egynyelvű beszélők elsődlegesen elsajátított nyelvváltozata magán hordozza a kétnyelvűség nyomait (KARMACSI 2007: 13, l. még ennek kapcsán a környezeti kétnyelvűség fogalmát: SÁNDOR 2016: 76). Egy közösséget abban az esetben tekintünk tehát kétnyelvűnek, ha a csoportba tartozó beszélők nagy többsége a mindennapi interakciók alkalmával két vagy több nyelvet használ, s e nyelvi gyakorlatot szabályszerűségek és normák szabályozzák (BARTHA 1999, LANSTYÁK 1993b, GÖNCZ 1999). Témánk szempontjából különösen fontos, hogy a magyar beszélők majdnem egyharmada ugyancsak kétnyelvű közösségekben él, s a magyar nyelvnek nem pusztán határon túli kontaktusváltozatai léteznek, „hiszen a nyelvi értelemben már csak nyomokban megmaradt magyarországi kisebbségek magyar nyelvváltozata is kontaktusváltozat” (SÁNDOR 2014: 115–116).

3. A vizsgált névanyagok. A három település névanyagának sajátos vonását a 18. századi betelepítések nyomán kialakult kétnyelvűség adja. Ennek következménye, hogy a magyar névrendszer számos szlovák, sváb és ruszin eredetű helynevet tartalmaz. A települések etnikai összetétele a gyűjtések idején a következőképp alakult: a 2022-es népszámlási adatok alapján Háromhuta lakosságának 4,3%-a szlovák nemzetiségűnek, Herceghúton a lakosság 41,3%-a német nemzetiségűnek, Komlósán pedig 26,9%-a ruszinnak vallotta magát (vö. KSH).

A háromhuti gyűjtést 2022 augusztusában kezdtük meg hallgatótársaimmal. Tizennégy adatközlővel volt alkalmunk interjút készíteni; közülük tízen szlovák–magyar kétnyelvű beszélők, és további négy adatközlő magyar egynyelvű beszélő volt. Munkánk eredménye egy 1035 névadatot tartalmazó adatbázis, amely magában foglalja a település jelenkori és történeti névállományát. A feldolgozás eredményeként születtek meg a település névtérképei, valamint helynévszótára, amely 408 szócikket tartalmaz.

A herceghúti gyűjtést magam végeztem 2023 augusztusában, és hat adatközlővel nyílt lehetőségem beszélgetni. Ők mind sváb¹ felmenők leszármazottai, akiket jelenleg a sváb nyelv aktív használata már kevésbé, bizonyos esetekben szinte egyáltalán nem jellemez. A herceghúti gyűjtés jelenleg az adatbázis véglegesítésénél tart, és 945 élőnyelvi, illetve történeti helynevet tartalmaz.

¹ Munkámban a *sváb* megjelölést tágabb értelemben véve, ’magyarországi német személy’ jelentésben használom. Herceghúton a német nyelvű lakosság a 18. század folyamán telepedett le; HÖGYE ISTVÁN (1998: 17) szerint a településre érkező családok a Fekete-erdő (Schwarzwald) térségéből érkeztek. Ennek ellenére számos, a település történetével és kulturális értékével foglalkozó szakmunka használja a *sváb* megnevezést, sőt maguk a helybéliek is ezzel a terminussal azonosítják önmagukat. Tanulmányomban ezért alkalmazom magam is a *sváb* kifejezést a szóban forgó betelepülők megjelölésére.

Komlóskán az élőnyelvi gyűjtést 2024 októberében végeztem nyolc adatközlő bevonásával. Közülük hat ruszin–magyar kétnyelvű beszélő, további kettő pedig passzív ruszin nyelvismerettel rendelkezik. A komlóskai gyűjtés eredménye egy 166 névadatot tartalmazó élőnyelvi adatbázis.

4. A nevek különböző névrendszerekhez tartozásának a megítélése. Az elemzések kezdetekor azt vizsgáltam, hogy a szlovák, sváb, valamint ruszin eredetű nevek a három település élőnyelvi adatállományának vajon mekkora hányadát jelenthetik. Ekkor szembesültem azzal a nehézséggel, hogy a magyar nyelven lefolytatott élőnyelvi gyűjtésből kinyert adatok esetében igencsak problematikusnak bizonyult határt húzni a másik nyelvi nevek,² valamint másik nyelvi eredetű nevek (vagyis a magyarban jövevénynemek) között. Éppen emiatt az elemzések során számba vettem minden olyan névadatot, amelyben másik nyelvi eredetű elemek jelenlétét feltételezhettem, ugyanakkor kísérletet tettem egy olyan lehetséges elméleti szempontrendszer megalkotására, amely segítségünkre lehet annak megítélésében, hogy egy adott név mely névrendszerhez tartozik. Fontos ugyanakkor hangsúlyoznom azt is, hogy ezekben az elhatárolási kérdésekben nem szükségszerű, és sok esetben nem is lehet döntést hoznunk. Úgy gondolom ugyanis, hogy az ide tartozó nevek egy skála mentén helyezkednek el, amely alapján a helynevek különböző névrendszerhez tartozásának a megítélése képzelhető el: bizonyos esetek a nevek magyar névrendszerhez tartozását, míg más esetek a nevek másik nyelvi névrendszerhez tartozását erősítik. Ennek egyfelől az az oka, hogy a helynevek magyar névrendszerbe való illeszkedése nem egyik pillanatról a másikra bekövetkező változás eredménye. Az olyan települések esetében ráadásul, ahol a magyar és más nyelvű névközösségek nem különülnek el egymástól, az egyes neveknek a névrendszerhez való tartozása még nehezebben ítéltető meg. Azt mondhatjuk tehát, hogy a *másik nyelvi név* vs. *jövevénynév* terminusok éppúgy „egyszerű dichotómiát állítanak eléünk egy szinte végtelenül bonyolult helyzetben” (idézi WARDHAUGH 2002: 27), mint ahogyan HAUGEN azt más összefüggésben a *nyelv* és *nyelvjárás* fogalmak elkülönítése kapcsán megfogalmazza. Ez minden bizonnyal igen sok nyelvi kérdés kapcsán felmerülő elképzelés lehet. Másfelől pedig a kérdést az is tovább árnyalja, hogy a helynevek átjárhatóságot mutatnak a két nyelv rendszere között, vagyis a beszélők szabadon használják a nevek különböző változatait, nem feltétlenül ragaszkodnak csupán valamelyik nyelv rendszeréhez (RESZEGI 2013: 131). A tanulmány következő részében az említett szempontok részletes bemutatására kerül sor.

4.1. Az adatközlők véleménye. Ahogyan arról már korábban említést tettem, legfőbb célom az volt, hogy a települések lakóinak valós névhasználati szokásait figyeljem meg,

² A kétnyelvű települések vizsgálata során a magyar névkutatásban az *idegen nyelv* terminus használata az elterjedt, az idegen nyelv azonban ebben az esetben a magyar nyelv felől értelmezendő. Kétnyelvű települések esetében ugyanakkor világos, hogy a beszélők számára a magyar mellett használt másik nyelv nem nevezhető *idegen nyelv*-nek. Ugyanakkor a pszicholingvisztikában bevett *második nyelv* terminus sem állja meg a helyét, mivel Háromhútn és Komlóskán (közösségi, és nem feltétlenül egyéni szinten) épp a szlovák és a ruszin nyelv a beszélők elsődlegesen elsajátított nyelvváltozata. Tanulmányomban és az elemzések során a választott megközelítésmód a valós nyelvhasználatot veszi alapul, ezért indokolt tehát a *másik nyelv* terminust használni.

emiatt pedig elengedhetetlen szempont volt az adatközlők véleménye egy-egy névadat nyelvi jellegének megítélése kapcsán. Erre a háromhuta gyűjtésből származó alábbi adatközlői megnyilatkozások szolgálnak példaként:

„Ez *Éva-kő*, de szlovákul nem *Éva-kő*, hanem *Jevi/kameny*, aszt jelenti, hogy bal oldali kő.”

„*Rubanyiszka*, magyarul *Vágás*.”

„*Repiszka*, ez isz szlovák, ez répa föld.”

„*Kaliba*, *Kojba* szlovákul.”

Ennek a szempontnak az alkalmazása azonban önmagában nem bír döntő jelentőséggel, mivel az adatközlők természetes módon nem különítik el a másik nyelvi és a jövevénynevek kategóriáját. E megnyilatkozások alapján ugyanakkor óvatosan arra következtethetünk, hogy az egyes nevek használata a nyelvi közegtől függ; vagyis ezek a kijelentések arra utalnak, hogy milyen nyelvi szöveggörnyezetben fordulnak elő jellemzően az adott nevek.

4.2. A jelenkorhoz közeli források. Bizonyos esetekben a korábbi, a jelenkorhoz közeli források alapján billenhet a mérleg a másiknyelvűség felé: JOÓSNÉ NAÁR ERIKA és NAÁR JÁNOS 2012-es kiadványa sváb helynévnek minősíti például a *Haldekepli*, *Bühlacker*, *Walddole*, *Tränke* neveket, BENEDEK GERGELY Komlóska ruszin nyelvjárása című munkájának szótári részében pedig többek között fellelhető a *Pusztavár* helynév ruszin *Pusti hrad* változata (vö. BENEDEK 2022: 131). Ennek a szempontnak az alkalmazása nyilván azt a problémát rejt magában, hogy nincs információ arról, hogy ezek a kiadványok milyen érvek alapján hoztak döntést a másiknyelvűség megítéléséről. Emellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy ezeknek a neveknek a nyelvi jellege – ha nem is egyik pillanatról a másikra – történetileg változhat, és szükségszerűen változik is.

4.3. Hangalaki sajátosságok. Az adott név hangalakja ugyancsak befolyásoló szereppel bír a kérdés megítélésében, pl. szlk. (er.³) *Danyóka* ~ m. *Danyouka*, svb. (er.) *Hákabus* ~ m. *Hakebus*, rusz. (er.) *Tócsjanka* ~ m. *Toucsjanka*. Mindezek mellett az olyan névpárok esetében, mint a *Pájenyice* ~ *Spalenyica*, *Bijandova* ~ *Bjandova* (háromhuta névanyag) vagy a *Rosztocsova* ~ *Hrosztocsova* (komlóskai névanyag), esetleg feltehetjük, hogy a torlódásos alak inkább a szlovák és a ruszin, míg a torlódás nélküli forma a magyar névrendszer része. PÓCZOS RITA (2010: 145–146) ugyancsak említést tesz arról, hogy a magyar névhasználat tipikus jegye például a mássalhangzó-torlódás feloldása: a szb-hv. *Kruscsik* helynév a magyar használat során *Ruscsik* lesz, a szb-hv. *Blata* pedig *Baláta* (vö. még KENYHERCZ 2013: 23–31). Az itt felsorolt példák alapján azonban nyilvánvaló, hogy önmagában ez a szempont sem lehet elegendő egy-egy névalak nyelvhez kötéséhez, mivel a szóeleji mássalhangzó-torlódás feloldása a magyarban a korai időkre sokkal inkább jellemző, mint a jelenkorhoz közeli időkben.

4.4. A névemlítések gyakorisága. Mindezek mellett a névemlítések gyakoriságára ugyancsak egyfajta kritériumként tekintettem az adott név másik nyelvi névrendszerhez való tartozásának feltételezésekor. Ez esetben arra figyeltem, hogy az adott nevet hány

³ Er. = eredetű (vö. 4. pont).

adatközlőm említette. Úgy vélem ugyanis, hogy kétnyelvű beszélők esetében előfordulhat a két nyelvi rendszer interferálása miatt, hogy egy másik nyelvi elem valamilyen oknál fogva a magyar szövegkörnyezetben aktiválódik, például azért, mert épp nem jut eszébe a kétnyelvű beszélőnek a magyar nyelvi változat. Ha azonban magyar szövegkörnyezetben több adatközlő is említi a másik nyelvi eredetű nevet, az a név átvételének feltételezését engedi meg. Hozzá kell tennünk ugyanakkor, hogy az interferencia és a kölcsönzés egymástól való megkülönböztetése a valóságban igen nehéz feladat (vö. SÁNDOR 2014: 119).

4.5. Transzporens jelentések. A nevek nyelvi jellegének megítélésakor figyelembe kell vennünk azt is, hogy a névhasználó számára átlátszóak-e a nevek jelentései. A nevek transzporens volta ugyanis nagyobb valószínűséggel utal a név másik nyelvi névrendszerhez tartozására. Az alábbi, huta gyűjtésből származó interjúrészlet például jól szemlélteti az ilyen eseteket: „Van itt egy szikla, *Sivá/skálá*, ez *Ősz-szikla*. A *sivá* azt jelenti, hogy ősz, a *skálá* pedig szikla.” Példaként említhetjük a hercegiúti *Link/Bühl* névhez kapcsolódó adatolt szövegrészletet is. „A halom az *bil*, például a *Linkabéli*. A *link* az ’bal’, tehát ’bal oldali halom’. Azért *Linkabéli*, hogy *Linkbél*, a bal, hogy ha itt jön valaki a házak, a csűrök fölött, akkor azt mondja, hogy bal, link.”

Hozzá kell tennünk ugyanakkor, hogy a valóságban a névelemek jelentésének transzporenciája is skálaszerű képet fest. A skála egyik végpontját azok az esetek jelentik, amikor a kétrészes nevek mindkét tagja átlátható a névhasználó számára, míg a másik végpont az, hogy a nevek állnak, amelyek jelentése a beszélő számára már nem transzporens. A skála két végpontja között további fokozatok vannak: bizonyos esetekben valószínűbbnek tarthatjuk, más esetekben viszont kevésbé feltételezhetjük a nevek transzporens voltát. Az alábbi szövegrészletek például jól mutatják, hogy a beszélők nem mindig biztosak a nevek jelentésében, de valamilyen fokú ismerettel mégis rendelkeznek róla: „*Spalenyica*, ez valószínűleg égett földet jelent tótul”; „*Holya*, ez is szlovák név, ez azt jelentheti, hogy csupasz föld, vagy valami ilyesmi”.

4.6. Hangsúlyviszonyok. A nevek adott névrendszerhez való tartozását illetően a hangsúlyviszonyaikra is érdemes lehet figyelmet fordítanunk. A magyar nyelvre jellemző első szótagi hangsúly esetén inkább jövevénynévről, nem első szótagi hangsúly esetén pedig inkább másik nyelvi elemről lehet szó. A komlóscai élőnyelvi gyűjtés során figyeltem fel arra, hogy bizonyos ruszin eredetű neveket a beszélők a magyar nyelv hangsúlyviszonyaitól eltérő hangsúllyal ejtenek magyar nyelvi szövegkörnyezetben is. Ennek hátterében az áll, hogy „a komlóscai ruszin nyelvjárásban a hangsúly az utolsó előtti szótagra esik: *otta-maj*, *povi-dal*, *vysluchuva-ly* stb. (BENEDEK 2022: 21). Az általam végzett gyűjtésből ez a jelenség az alábbi szövegrészletekben érhető tetten:

„Úgy montuk, hogy *Nyezsnja-nszki-Pidi-nke*, *Alsó-Pidinka*. A másik ott, asz *Felső-Pidinka*. Nem montuk, de úgy montuk, hogy *edeme na Pidi-nke*, megyünk a Pidinkára. És ott is úgy van, hogy az árok válassza a hegyeket. Mert ott a *Közéb-domb* meg a *Poti-cska*, ott a *Pidi-nka* mellett azt úgy mondjuk, hogy *Poti-cska*. Mert szerintem régebben vizeseb volt az a rész, és mikor mi még emlékszünk, ahol volt nekünk föld, hát na, ha ety kicsit esett, akkor már vizes is volt. És azért mongyák néha, hogy *Konopja-nke*, mert ott ásztatták a kendert, meg oda vetettek, ahol vizesebb volt.”

„A *Nezsamlena* miért *Nezsamlena*?” (Adatgyűjtő) „Tudod, hogy miért *Nězsamlě-na*? Mert szerintem ott égettek meszet.” (Adatközlő)

„Azt úgy mongyjuk, hogy *na Puszti-hrad, Pustavár*.”

Az idézett szövegrészekben az egyes nevek az alapján a szempont alapján, mely szerint a magyar nyelvi szöveggörnyezetben elhangzó neveket magyar nyelvi elemnek tekintjük, átvett neveknél, míg az alapján a szempont alapján, mely szerint a nem magyar nyelvi hangsúlyviszonyokkal jellemezhető nevek másik nyelvi elemek, ruszin elemeknek tekinthetők. Érdemes ugyanakkor szót ejteni arról is, hogy e szupraszegmentális sajátosságok rendre megfigyelhetők többnyelvű területeken élő magyar beszélőközösségek esetében. Tulajdonképpen tehát arról van szó, hogy a többnyelvű területeken a magyar nyelvi elemek hangsúlyviszonyaira hatással vannak a másik nyelv hangsúlyviszonyai. (FODOR 2001: 348.)

4.7. Szöveggörnyezet. Az egyes nevek adott névrendszerhez való tartozásának megítélésékor fontos szempont lehet az is, hogy milyen nyelvű szöveggörnyezetben hangzik el az adott név. A nevek adott névrendszerekhez való tartozásának problémáját tehát az a módszertani megoldás tudja csak a későbbiekben valamelyest kiküszöbölni, ha a településeken szlovák, sváb, illetve ruszin nyelven is élőnyelvi helynévgyűjtést végzünk. E megítélés alapjául példaként szolgál a Baranya megye földrajzi nevei című kiadványban (BMFN.) tapasztalt eljárás. A térség kétnyelvű településeiben való gyűjtések során ugyanis németül és szerbhorvátul beszélő gyűjtők is bekapcsolódtak a terepmunkába (BMFN. 8). Ez arra enged következtetni, hogy a helynevek a rájuk vonatkozó német és szerbhorvát jelzést az alapján kapták, hogy az adott adat a német és szerbhorvát nyelven, az adott területen jellemző nyelvjárásban lefolytatott gyűjtésekből származik. Valamelyest hasonló elv alapján adták közre a Tolna, Somogy, Zala és Vas megyei köteteket is (vö. TMFN., SMFN., ZMFN., VMFN.). A többnyelvű települések helyneveinek összegyűjtésekor tehát nem csupán arra van szükség, hogy az adott nyelvet, hanem az adott nemzetiségi nyelvjárást jól beszélő adatgyűjtő is kapcsolódjon be a gyűjtési folyamatba (vö. BABA et al. 2025). Ez nagyon fontos gyakorlati jellegű különbség, ugyanis többek között az általam vizsgált három település esetében sem lenne elegendő egy szlovák, sváb és ruszin nyelvet beszélő szakember bevonása, mivel a települések kétnyelvű lakosai az említett nyelveknek természetesen az adott területre jellemző nyelvjárási változatát beszélik.

A kérdéskört az bonyolítja jelen esetben, hogy mivel Háromhuta és Komlóska lakossága javarészt aktív kétnyelvű beszélő, a településre nem jellemzőek a nyelvek szerint elkülönülő névközösségek. A helyzetet jól illusztrálják a következő, a hutai gyűjtésből származó szövegrészek: „A *hruna* asz hegyet jelent, illetve inkább dombot. Mink például használjuk eszt itt erre, hogy megyünk it mellettünk fel a faluba, hogy *na hrunku*, a dombon. Tehát *hruna*, az egy domb, és itt a dombon, *na hrunku*. Megyünk a *Narunkára*. Hol volt ez? Hát *na hrunku*, a dombon. Mert itt ez a domb a faluban, ez itt ahol lakunk, ez a *Narunka*.”

„Jövüing be a faluba, és ez a Király... nem is tudom, hogy *Kiráj-kúti-pataknak*, vagy *Kirájos-pataknak*... mink nem úty hívjuk, mi *Terkovánszki/järek*, *Telkibányai-patak*.”

5. Az egy- és kétrészes nevek struktúrájának az elhatárolása. Mindezek mellett a szempontok mellett, úgy vélem, a nevek névszerkezeti sajátosságaira is feltétlenül figyelemmel kell lennünk akkor, amikor az egyes nevek névrendszerhez való tartozását megítéljük.

5.1. A települések névállományának névszerkezeti sajátosságai. Háromhuta jelenkori névállománya mintegy 346 névadatot foglal magába. E névemlések közül 88 esetben tartalmaz a név szlovák eredetű névrészt; ez a teljes adatállomány 25,4%-át jelenti. A herceghúti anyag esetében az élőnyelvi adatállomány összesen 199 névadatot tartalmaz. E névemlések közül mintegy 95 esetben fordul elő a névben sváb eredetű névrész, ami a teljes élőnyelvi minta 47,7%-a, vagyis arányaiban csaknem duplája a huta névrendszerben előforduló szlovák eredetű névrészeknek. A komlóscai élőnyelvi gyűjtésből egy 164 helynévadatot tartalmazó adatbázist állítottam össze. Az adatbázisban szereplő neveknek a 45,7%-a (75 helynévadat) esetében figyelhető meg ruszin eredetű névrész. Ez az arány megközelítőleg azonosnak tekinthető a herceghúti anyagban előforduló sváb eredetű nevek arányaival. Érdekes azonban, hogy míg Herceghúton mára a sváb nyelv aktív használata már a kétnyelvű lakosok esetében is viszonylag háttérbe szorult,⁴ addig Komlósán még az idősebb generáció beszélői aktívan használják a településre jellemző komlóscai ruszin nyelvjárást a mindennapi érintkezések során. Az azonban további vizsgálatot igényel, hogy ezeket az arányokat milyen összefüggések magyarázzák.

A komlóscai ruszin eredetű neveknek a megfajtása a korábbi két gyűjtéshez képest több szempontból is problémásnak bizonyult. Egyfelől azért, mert nem álltak rendelkezésemre korábbi helynévgyűjtések, amelyek többek között a névrészek szegmentálásában, valamint a standard, nem fonetikus lejegyzett névformák megállapításában nyújtottak volna segítséget. Másfelől a nevek etimológiájának felfejtését tovább bonyolította a komlóscai ruszin nyelvváltozat kevert nyelvi jellege is. Ennek hátterében az áll, hogy a II. világháborút követően a ruszin nyelv használatát kiszorították, s helyette az iskolákban a szlovák nyelvet vezették be, melynek következményeként bizonyos generációk szlovák nyelven (is) szocializálódtak.

E kevert nyelvi sajátosság miatt igencsak nagy problémát okozott néhány helynév eredetének a felfejtése. Bizonyos esetekben a teljes név, míg máskor egyetlen névrész maradt ismeretlen eredetű. A már említett 75 ruszin eredetű név között 18 olyan található, amelyekről bizonytalan megítélni, hogy milyen alkotóelemekből, egy vagy több névrészből állnak-e, így a továbbiakban az arányok arra az 57 helynévre vonatkoznak, amelyek magyarázata megnyugtatóan megtörtént. Reményeim szerint a jövőben szlavista szakemberek segítségével sikerülni fog az egyelőre ismeretlen etimológiájú nevek eredetének a meghatározása is, így pontosabb képet fogunk látni a névszerkezetek arányának megoszlásáról is.

5.2. Névszerkezeti típusok. A névszerkezeti sajátosságok alapján a helyneveket az alábbiak szerint kategorizáltam:

- a) Egyrészes nevek
- b) Egy- vagy kétrészes nevek? (másik nyelvi eredetű előtag + másik nyelvi eredetű utótag)
- c) Kétrészes nevek
 - ca) másik nyelvi eredetű előtag + magyar fajtajelölő utótag
 - cb) magyar sajátosságjelölő előtag + másik nyelvi eredetű utótag

⁴ A német nyelv presztízisének változása következtében tapasztalható nyelvi viszonyok és azoknak a helynevekre gyakorolt hatása kapcsán l. BÁRTH M. 2022: 43–44, vö. még RÓNAI 1978: 73–74.

5.3. Egyrészes nevek. Egyrészesnek tekintetem azokat a neveket, amelyek etimológiai-
lag egy szlovák, sváb vagy ruszin eredetű lexémára vezethetők vissza; erre példa a kom-
lóscai anyagban a *Zajacova* név, amely 'nyulas'-t jelent. Emellett az olyan neveket is egy-
részesnek tekintetem, amelyekben az adatközlők nem vagy csak részben ismerték a névrészek
szemantikai tartalmát, így számukra ezek egyrészes nevekként funkcionálnak. Erre a szlo-
vák eredetű *Cserliszka* név hozható példaként, ugyanis a beszélők számára nem világos a
-liszka utótag 'puszta' jelentése, így rendre kiegészítik a nevet a *rét* fajtajelölő utótaggal
(*Cserliszka-rét*).

A háromhuta korpusz kapcsán már említett 88 névadat között jelentős arányt képvisel-
nek az egyrészes nevek (pl. *Spalenyica* 'égetett hely', *Konopnyiszka* 'kenderföld'): össze-
sen mintegy 60 ilyen szlovák eredetű nevet tartalmaz a névállomány; ez a teljes minta (vagyis
az összes szlovák eredetű név) 68%-át jelenti.

A sváb eredetű nevek korpuszában 44,2%-át teszik ki az egyrészes nevek, például *Ekərli*
(*Acker* 'szántóföld', tkp. 'Kis-föld'), *Vejär* (*Weiher* 'halastó'), vagyis 42 névemlítés sorol-
ható e kategóriába.

Az 57 ruszin eredetű névadatot figyelembe véve 19 esetben fordulnak elő az egyrészes
nevek (pl. *Kaminya* 'kő', *Uhliszko* 'szénégető hely'); ez a megfajtagított ruszin eredetű kor-
pusznak a 33,3%-a.

5.4. Egy- vagy kétrészes nevek? A korábbiakban, a nevek különböző névrendszerhez
való tartozása kapcsán említett skála jellegű megközelítés ebben az esetben is érvényes,
vagyis az egy- és kétrészes nevek elhatárolása kapcsán a kategóriába illesztés szintén nem
egyértelmű. Jogos kérdésként merülhet fel ugyanis, hogy a másik nyelvi eredetű előtaggal
és másik nyelvi eredetű utótaggal rendelkező nevek vajon a magyar névrendszerben egy-
vagy kétrészes neveknek tekinthetők-e. Noha a HOFFMANN-modell (1993) értelmében ezek a
nevek a magyar névhasználat szempontjából egyrészes nevek lennének, a kérdés a valóság-
ban bonyolultabb: az aktív kétnyelvű beszélők minden bizonnyal kétrészes névként, a magyar
egynyelvű beszélők viszont akár egyrészes névként is használhatják ezeket. A gyakorlatban
ennek értelmében több szempont egyidejű figyelembevétel billent a mérleg a név egy-, illetve
kétrészesnek minősítése felé, de főként arra voltam figyelemmel, hogy az adatközlők szá-
mára transzparens-e a névrészek jelentései.

A háromhuta névanyag esetében 12 névadat tartozik e kategóriába. Ezeknek mind az
elő-, mind pedig az utótagjuk szlovák eredetű (pl. *Sivá/szkála* [*sivý* 'ősz' mn. / *skala* 'szikla'],
Telkobánszki/járek 'Telkibányai-patak' [*jarok* 'patak, árok']), vagyis e nevek előfordulása
a szlovák eredetű nevek korpuszában 14%-ában figyelhető meg.

A herceghúti korpuszban a hutaival ellentétben jóval magasabb az arányuk az e kate-
góriába tartozó neveknek: az adatállomány legnagyobb részét jelentik a sváb eredetű elő-
és utótagból álló nevek (pl. *Brántevei/Bruna* [*Branntwein* 'pálinka' / *Brunnen* 'kút'], *Kreice/*
Viág [*Greuze* 'kereszt' / *Weg* 'út']). Összesen 45 adat esetében figyelhető meg ez a jelen-
ség, vagyis a sváb eredetű neveket tartalmazó korpusz 47,4%-ában.

Közel azonos arányban fordulnak elő a komlóscai névanyagban azok a nevek, amelyek-
nek mind az előtagjuk, mind az utótagjuk ruszin eredetű: összesen 23 név, vagyis az elem-
zett korpusz 40,3%-a. Erre példaként hozhatók az alábbi helynevek: *Szerenya/hóra* (*seredn'i*
'középső' / *hora* 'hegy, erdő'), *Vése/szēla* (*Výše selo* 'felvég'), *Pushti/hrad* (*pusti* 'puszta'
mn. / *hrad* 'vár').

5.5. Kétrészes nevek. Egyértelműen kétrészes neveknek tekinthetők a magyar nyelvhasználat szempontjából azok a nevek, amelyek vagy magyar fajtajelölő utótagot, vagy magyar sajátosságjelölő előtagot tartalmaznak.

A háromhutai korpusz esetében igencsak gyakori jelenség, hogy egy-egy szlovák eredetű név magyar fajtajelölő utótaggal egészül ki (pl. *Cserliszka-rét*, *Pockála-tető*, *Packaráta*). E jelenséget összesen 14 névadat szemlélteti, vagyis a szlovák eredetű névrészt tartalmazó nevek 16%-ában fordul elő.

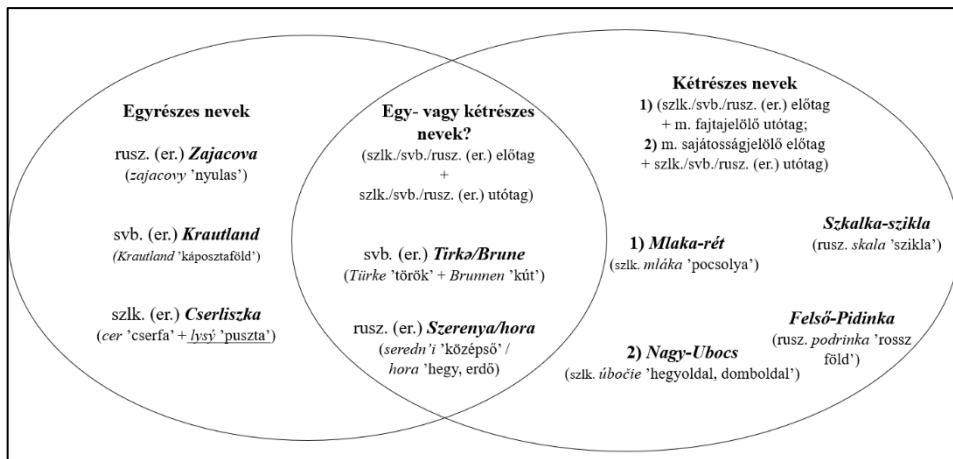
Ugyanez a típus a hercegkúti névállomány esetében jóval kisebb arányban figyelhető meg: összesen 8 névadat, vagyis a névállomány 8,4%-a sorolható e kategóriába (pl. *Háldoldal*, *Hokameresli-főd*).

Komlóska névanyagának esetében a kétrészes nevek magyar utótaggal álló típusába tartozó nevek aránya hasonló a hercegkútihoz: 7 névadatot tudunk e kategóriába sorolni (12,2%; pl. *Uhliszko-patak*, *Poticskai-patak*, *Szkalka-szikla*).

A másik nyelvi eredetű névalakok utótagja azonban jellemzően már eleve földrajzi köznévi jelentéssel bír; például a szlk. (er.) *Cserliszka*, *Kotliszka* nevek *-liszka* 'puszta' utótagja a hely jellegére utal, a magyar nyelvrendszerbe azonban ezek a nevek a *rét* fajtajelölő utótaggal kiegészülve (*Cserliszka-rét*, *Kotliszka-rét* formában) kerültek át. Ennek hátterében az áll, hogy a magyar nyelvhasználók számára a szlovák nyelvi eredetű földrajzi köznevek jelentése nem transzparens, emiatt a neveket kiegészítik egy magyar fajtajelölő utótaggal.

Végül pedig a kétrészes nevek esetében számolhatunk olyan típussal is, amikor egy-egy másik nyelvi eredetű név magyar sajátosságjelölő előtaggal egészül ki. Ez a jelenség ugyanakkor a háromhutai névanyagban elenyésző számban, csupán két adat esetében (2%) figyelhető meg: *Kis-Ubocs*, *Nagy-Ubocs* (*úbočie* 'hegyoldal, domboldal'), míg a hercegkúti névanyagban egyáltalán nem fordul elő.

A komlóskai anyagban ezzel szemben jóval magasabb az e típusba tartozó kétrészes nevek aránya a háromhutaihoz képest: 8 névadat (14%) tartozik ide, pl. *Kis-Poticska*, *Alsó-Pidinka*, *Felső-Pasika*.

1. ábra: A helynevek névszerkezeti sajátosságai kétnyelvű közegben

6. A névszerkezeti sajátosságok alapján levonható következtetések. Mindezek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a másik nyelvi eredetű névrészt tartalmazó nevek esetében a névszerkezeti sajátosságok figyelembevétele is segítségünkre lehet annak megítélésében, hogy az adott név melyik névrendszerhez tartozhat.

A kétrészes, magyar fajtajelölő utótagot tartalmazó nevek kapcsán nagyobb bizonyossággal tehetjük le a voksunkat a neveknek a magyar névrendszerhez való tartozása mellett. A három névanyag elemzése alapján ugyanis a következő tapasztalatot fogalmazhatjuk meg: mindhárom névrendszerre jellemző, hogy a szlovák, sváb és ruszin eredetű nevek a magyar névrendszerbe gyakran fajtajelölő utótaggal kiegészülve kerülnek át. A földrajzi köznévvé váló kiegészülés tipikus integrálódási folyamatnak tekinthető a magyar nyelvben, melyre többek között PÓCZOS RITA (2010: 146) is felhívta a figyelmet.

A névszerkezeti sajátosságok az olyan nevek esetében is a magyar névrendszerhez való tartozást igazolják, amikor a másik nyelvi eredetű név magyar sajátosságjelölő előtagot kap; pl. *Kis-Ubocs, Nagy-Ubocs* (*úbočie* 'hegyoldal, domboldal').

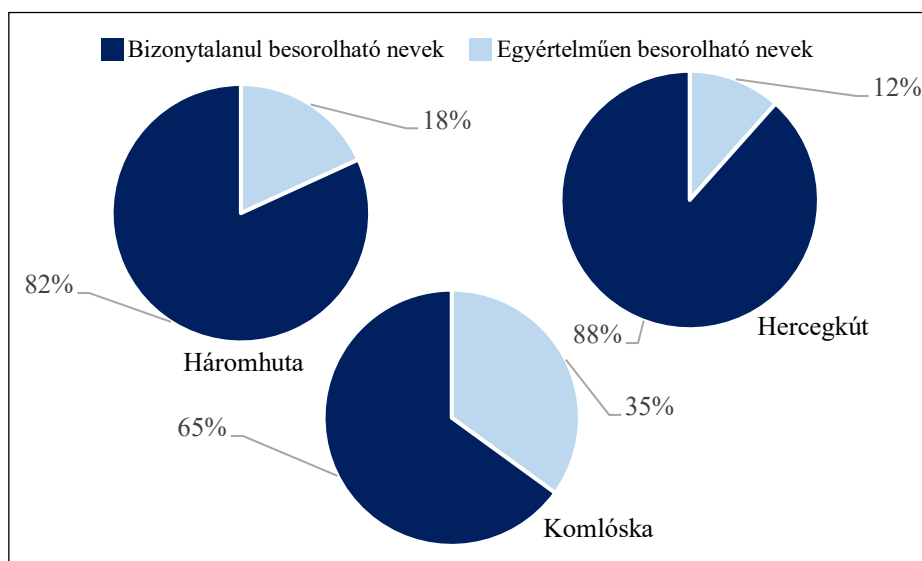
Abban az esetben azonban, amikor a név elő- és utótagja is másik nyelvi eredetű, és a névhasználók számára a nevek transzparensnek, tehát valóban kétrészes névként funkcionálnak, a nevek másik nyelvi névrendszerhez való tartozása valószínűsíthető. A kérdés azonban a valóságban igen bonyolult, mivel az aktív kétnyelvű beszélők minden bizonnyal kétrészes névként, a magyar egynyelvű beszélők viszont akár egyrészes névként is használhatják ezeket.

Ezek alapján azt látjuk tehát kirajzolódni, hogy a névszerkezeti szempont figyelembevételével a helynevek két csoportba sorolhatók a neveknek a magyar névrendszerhez való tartozásának megítélésénél. Vannak egyfelől azok, amelyek egyértelműen magyar neveknek tekinthetők, mert magyar fajtajelölő utótagot vagy magyar sajátosságjelölő elemet tartalmaznak. A második kategóriába azok a nevek tartoznak, amelyeknek a magyar nyelvhasználatban bizonytalan a megítélésük a névszerkezeti szempont alapján; ezek az egyrészes nevek, valamint azok a kétrészes nevek, amelyeknek mind az elő-, mind az utótagjuk másik nyelvi eredetű. Ebben az esetben is fontos azonban újra megjegyezni, hogy az egy- és kétrészes nevek közötti átmenetet továbbra is egy skálán kell elképzelnünk.

A Háromhuta élőnyelvi névállományában adatolható 88 szlovák eredetű helynév között az elmondottak alapján 72 olyan név található, amely a bizonytalan besorolásúak kategóriájába tartozik; ez a szlovák eredetű korpusz 82%-át teszi ki. Csupán 16 névadat esetében lehetünk biztosak a neveknek a magyar névrendszerhez való tartozásában; ez a szlovák eredetű névrészt tartalmazó nevek 18%-a.

Ugyanezt a herceghúti anyagban megvizsgálva a következő megállapításokat tehetjük. Mindössze 8 olyan helynév van, amely egyértelműen a magyar névrendszerhez való tartozást mutatja; ezek magyar fajtajelölő utótaggal rendelkeznek. Szintén a magyar névrendszerhez tartozik 3 olyan névadat, amelyek noha egyrészesek, de magyar *-k* többesjel kapcsolódik hozzájuk (*Bilákerek* [*Bühl* 'halom' / *Acker* 'szántóföld' + *-k*]), *Hausakerek*, *Hauszekerek* [*Haus* 'ház' / *Acker* 'szántóföld' + *-k*]). Ez azt jelenti, hogy a bizonytalan besorolású nevek közé tartozik a többi egyrészes név (39 névadat), valamint a kétrészes nevek, amelyek sváb eredetű elő- és utótaggal rendelkeznek. Így 11 helynév sorolható az egyértelműen magyar névrendszerhez tartozó nevekhez, illetve 84 névadatot tartalmaz a bizonytalan besorolású nevek kategóriája.

A komlóscai anyag ruszin eredetű helynevei körében azt tapasztaljuk, hogy az egyértelműen besorolható nevek kategóriájába 20 névadat tartozik. Ezek a c) típusba tartozó kétrészes nevek, valamint azok az egyrészes nevek, amelyek magyar *-k* többesjelet tartalmaznak; pl. *Pidinkák* [*podrinka* 'rossz föld' + *-k*]). Ez az elemzett ruszin eredetű neveket tartalmazó korpusz 35%-a. Végül a bizonytalanul besorolható nevek kategóriájába sorolhatók a b) típusba tartozó nevek (21 névadat), valamint a többi egyrészes név (16 névadat): összesen 37 névadat, vagyis az elemzett korpusz 65%-a.

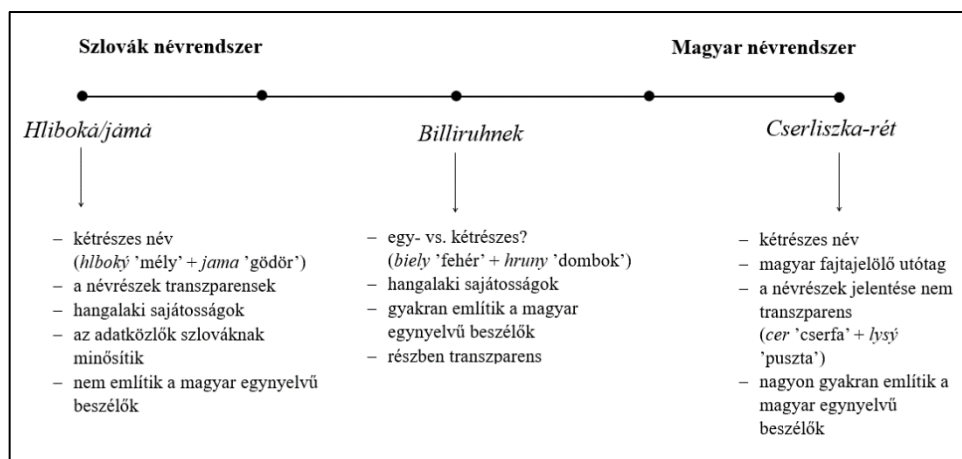
2. ábra: Az egyértelműen és bizonytalanul besorolható nevek aránya a három település névanyagában

7. Összegzés. A három település élőnyelvi névanyagának feldolgozása során abba a módszertani problémába ütköztem, hogy az aktív kétnyelvű beszélőkkel készített interjúkból származó adatok esetében igencsak problematikusnak bizonyult határt húzni a másik nyelvi, valamint a másik nyelvi eredetű, vagyis jövevénynevek között. Ennek fő oka, hogy az adatgyűjtés mindhárom település esetében magyar nyelven történt. Ismeretes ugyanis, hogy aktív kétnyelvű beszélők esetében a helynevek használata átjárhatóságot mutat a különböző nyelvi rendszerek között éppúgy, mint bármely más nyelvi elem használata esetében. Emiatt azt az elvet követtem, hogy a magyar szövegkörnyezetben elhangzott neveket kivétel nélkül szlovák, sváb (német) és ruszin eredetű magyar neveknek tekintettem. Bevezettem azonban különböző kategóriákat és szempontokat, amelyek arra igyekeznek ráirányítani a figyelmet, hogy a neveket egy adott névrendszerhez való tartozásukat illetően egy skála különböző pontjai között kell elképzelnünk. Az alább látható illusztráció igyekszik bemutatni, hogy a korábban számba vett szempontok együttes érvényesítése alapján hogyan képzelhető el egy skála mentén a helynevek másik nyelvi névrendszerhez, illetve a magyar névrendszerhez való tartozása, valamint az azok közötti átmenet. Vegyük példaként először a szlovák

eredetű *Hliboká/jamá* helynevet. E névadatot Háromhuta névanyagában kétrészes névként értelmezhetjük, mivel olyan kétnyelvű adatközlőtől származik, akik számára a névtest mindkét eleme szemantikailag transzparens, vagyis tudják, hogy a név előtagja a 'mély' jelentésű *Hliboká* melléknév, melyhez utótagként az 'árok' jelentésű *jamá* földrajzi köz-név kapcsolódik. Az adatközlő az interjúban azt is hozzátette: „Eccer volt egy óriási árvíz, a nagyon-nagyon régijek monták, és akkor a part ide lecsúszott. És ott egy hatalmas szurdok keletkezett, méj árok, magyarul ennek az a fordítása.” Emellett az szintén erősíti a név szlovák névrendszerhez tartozásának valószínűségét, hogy magyar egynyelvű beszélők ezt a nevet nem ismerik. Végezetül pedig a név hangalaki sajátosságainak figyelembevétele is a korábbiakat erősíti.

A skála másik végpontján a *Cserliszka-rét* helynév látható. Az ilyen (vagyis másik nyelvi eredetű előtag + magyar fajtajelölő utótag) típusú nevek jóval nagyobb eséllyel engednek arra következtetni, hogy a név a magyar névrendszer részét képezi. Ezt igazolja, hogy a név nagyon gyakori adatolása a magyar egynyelvű beszélőktől származó adatok között. A név a magyar névrendszerbe magyar fajtajelölő utótaggal kiegészülve került át, mivel az egynyelvű beszélők számára a *Cserliszka* helynév *-liszka* 'puszta' utótagjának szemantikai tartalma nem transzparens, így az említett névelem elveszítette eredeti fajtajelölő funkcióját.

A skála közepén a *Billiruhnek* helynév szemléltet egyfajta átmeneti állapotot a két pólus között. Bizonytalan megítélni, hogy egy- vagy kétrészes helynévről van-e szó, mivel az aktív kétnyelvű beszélők számára mindkét névrész jelentése átlátszó ('fehér domb'), a nevet azonban nagyon gyakran említik a magyar egynyelvű beszélők is. A magyar egynyelvű lakosok között akadt olyan, aki egyáltalán nem ismerte a név szemantikai tartalmát, viszont előfordult olyan is, aki a *-ruhnek* utótag 'domb' jelentését ismerte.

3. ábra: A helynevek magyar és másik nyelvi névrendszerhez tartozásának skálája

8. Kitekintés. Dolgozatomban arra igyekeztem ráirányítani a figyelmet, hogy mely kérdések körüljárására érdemes a jövőben hangsúlyt fektetni annak érdekében, hogy minél pontosabb képet kaphassunk e speciális névrendszerek működéséről. Magam a gyűjtések és elemzések során az említett kérdéseket a magyar nyelv felől vizsgáltam, ugyanakkor

elengedhetetlen, hogy egy adott kétnyelvű közegben a vizsgálatokat mindkét nyelven elvégezzük. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a kétnyelvű településeken végzett helynévgyűjtések során mereven ragaszkodjunk a két különböző nyelvű névrendszer szétválasztásához, valamint e dichotómiák felállításához.

Érdemes tehát a kétnyelvű névrendszerekre hasonlóan tekintenünk, mint magukra a kétnyelvű beszélőkre. A kétnyelvű beszélők ismérve ugyanis az, hogy teljesen más nyelvi konfigurációjú egyének, mint egynyelvű társaik (NAVRACSICS 2014: 9). A beszédprodukciónk során szinte azonnal szembeötlő a két nyelv egymásra hatása (DEWAELE 2010); ráadásul a GROSJEAN-féle holisztikus megközelítés a kétnyelvűre úgy tekint, mint egységes egésze, amely nem osztható könnyen két külön részre. Két nyelv együttélése és állandó kölcsönhatása a kétnyelvű egyénben különálló, de teljes rendszert alkot (GROSJEANTÓL idézi NAVRACSICS 2014: 11, SÁNDOR 2014: 120). Ehhez a gondolathoz igazodva érdemes vizsgálni a kétnyelvű névrendszereket is, hiszen a funkciójuk tekintetében hasonlóan működnek, megegyeznek az egynyelvű névrendszerekkel, azonban a természetük tekintetében merőben különböznek azoktól. Sokkal érdekesebbnek látszik tehát a kétnyelvű névrendszerekben szembeötlő különbségekre rávilágítani ahelyett, hogy megpróbálnánk őket szétválasztani.

Hivatkozott irodalom

- BÁBA BARBARA – DUDÁS ELŐD – MÜLLER MÁRTA – SZILÁGYI-VARGA ZSUZSA – TÖRÖK TAMÁS 2025. A helynévgyűjtés módszertani problémái többnyelvű települések esetében. *Névtani Értesítő* 47: 9–29. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2025.1>
- BÁRTH M. JÁNOS 2022. Kétnyelvűség és névhasználat Császártöltésen. *Magyar Nyelvjárások* 60: 39–49. <https://doi.org/10.30790/mnyj/2022/03>
- BARTHA CSILLA 1996. A társadalmi kétnyelvűség típusai és főbb vizsgálati kérdései. *Magyar Nyelvőr* 120: 263–282.
- BARTHA CSILLA 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BENEDEK GERGELY 2022. *Komlócska ruszin nyelvjárása*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 241. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061226>
- BMFN. = *Baranya megye földrajzi nevei* 1–2. Szerk. PESTI JÁNOS. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 1982.
- DEWAELE, JEAN-MARC 2010. Multilingualism and affordances. Variation in self-perceived communicative competence and communicative anxiety in French L1, L2, L3 and L4. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching. Special Issue: Approaches to Third Language Acquisition* 48: 105–129. <https://doi.org/10.1515/iral.2010.006>
- FODOR KATALIN 2001. A nyelvjárási hangtani jelenségek. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 325–350.
- GÖNCZ LAJOS 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén 2. Osiris Kiadó – Forum Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest–Újvidék.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993. *Helynevek nyelvi elemzése*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 61. Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézet, Debrecen.
- HÖGYE ISTVÁN 1998. *Egy hegyaljai sváb község, Hercegekút története*. Hercegekút Önkormányzata, Hercegekút.

- JOÓSNÉ NAÁR ERIKA – NAÁR JÁNOS 2012. *Szülőfalunk Hercegekút 1. Életmód és hagyományok*. Hercegekút önkormányzata, Hercegekút.
- KARMACSI ZOLTÁN 2007. *Kétnyelvűség és nyelvsajátítás*. Rákóczi-füzetek 25. PoliPrint Kft., Ungvár.
- KENYHERCZ RÓBERT 2013. *A szókezdő mássalhangzó-torlódások az ómagyar korban. A helynevek hangtörténeti forrásértéke*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 28. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KSH. = Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=12706, https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=30137, https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=16559 (2025. 08. 19.)
- LANSTYÁK ISTVÁN 1993a. Diglossia és kettősnyelvűség. *Kétnyelvűség* 1993/1: 5–21.
- LANSTYÁK ISTVÁN 1993b. Kétnyelvűség és nyelvművelés. *Magyar Nyelvőr* 117: 475–479.
- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása*. A Magyar Névtudományi Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RESZEGI KATALIN 2013. Különböző nyelvű helynévpárok reprezentációja. *Magyar Nyelvjárások* 51: 129–140.
- RÓNAI BÉLA 1978. A nemzetiségi nyelvek földrajzi neveinek gyűjtése, lejegyzése és ellenőrzése. In: BALOGH LAJOS – KÁLMÁN BÉLA – MEZŐ ANDRÁS – ÖRDÖG FERENC – VÉGH JÓZSEF szerk., *A földrajzi nevek gyűjtésének, ellenőrzésének és közzétételének kézikönyve*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- NAVRACSICS JUDIT 2014. *A kétnyelvű mentális lexikon és működése. Kísérletes nyelvészeti közelítés*. Akadémiai doktori értekezés. Pannon Egyetem, Veszprém. <https://real-d.mtak.hu/720/> (2025. 08. 05.)
- SÁNDOR KLÁRA 2014. *Határtalan nyelv*. SZAK Kiadó, Budapest.
- SÁNDOR KLÁRA 2016. *Nyelv és társadalom*. Krónika Nova Kiadó, Budapest.
- SMFN. = *Somogy megye földrajzi nevei*. Szerk. PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974.
- TMFN. = *Tolna megye földrajzi nevei*. Szerk. ÖRDÖG FERENC – HAJDÚ MIHÁLY. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- VMFN. = *Vas megye földrajzi nevei*. Szerk. BALOGH LAJOS – VÉGH JÓZSEF. Vas megyei Múzeumok Igazgatósága, Szombathely, 1982.
- WARDHAUGH, RONALD 2002. *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó, Budapest.
- ZMFN. = *Zala megye földrajzi nevei*. Szerk. PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1964.

TALLÁROM RÉKA
egyetemi hallgató; Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtudományi Intézet,
Magyar Nyelvtudományi Tanszék; Debrecen
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2103-8648>, e-mail: tallaromreka@gmail.com